

VEDĀNTA [wedanta] – jeden z uznanych sześciu ortodoksyjnych systemów ind. (śad-darśana).

Inną nazwą v. jest *uttara-mīmāṃsā*, czyli „późniejsza *mīmāṃsā*”, w przeciwieństwie do *pūrva-mīmāṃsā*, czyli „wcześniejszej *mīmāṃsā*”. Oba systemy odwołują się do literatury wedyjskiej (śruti). O ile jednak dla *pūrva-mīmāṃsā* tekstem podstawowym jest część o rytuale ofiarnym (*karma-kāṇḍa*), v. skupia się na *Upaniṣadach* (*jñāna-kāṇḍa*), zwł. na poruszanych przez nie zagadnieniach bytu ostatecznego (*brahman*). Dlatego nazwę „vedanta” (*veda* oraz *anta*, „koniec Vedy”) tłumaczy się dwojako: jako system skupiony na końcowych partiach *Ved* lub jako końcowy sens *Ved*, ich cel. *Upaniṣady* nie są jedynym źródłem myśli v. Myśliciele tego systemu komentowali tzw. potrójny kanon (*prasthāna-traya*), w skład którego oprócz *Upaniṣad* wchodzi *Bhagavadgīta* i *Brahma-sūtra* Bādarāyaṇy. Różne komentarze (*bhāṣya*) do dzieła Bādarāyaṇy dały początek licznym szkołom v. Oprócz *advaita-v.* (v. niedwójni), nauczającej o bycie ostatecznym wolnym od atrybutów (*nirguṇa-brahman*), rozwinęły się teistyczne szkoły v., w których *Brahman* rozumiany jest jako mający cechy *Brahmana* (*saguṇa-brahman*). Spośród szkół teistycznych, ważną rolę w kultach *bhakti* odegrała *viśiṣṭādvaita-v.* (v. niedwójni uprzymiotowanej) Rāmānuji, *dvaitādvaita-v.* (v. dwójni w niedwójni) Nimbārki, *dvaita-v.* (v. dwójni) Madhvy i *śuddhādvaita-v.* (v. czystej niedwójni) Vallabhy. Dla wszystkich szkół v. wspólne są rozważania nad *Brahmanem*, przekonanie o zniewoleniu człowieka przez niewiedzę (*avidyā*), zmuszającą go do cierpienia w niekończącym się kręgu narodzin i śmierci (*saṃsāra*) oraz dążenie do wyzwolenia (*mokṣa*) przez wiedzę (*vidyā*). Poszczególne szkoły v. znacznie różnią się rozumieniem tych kwestii – pojęciem duszy indywidualnej (*jīva*), jaźni (*ātman*), a zwł. pojmowaniem relacji *Brahmana* do świata.

K. A. Krishnaswamiyer, *Śrī Madhva's Place in V. Philosophy*, *The Modern Review* 2 (1906), 41–46; Bādarāyaṇa, *Brahmasūtras* (wyd. R. B. Reddy), Poona 1927 (zawiera: Madhva, *Bhāṣya*, Jayatīrtha, *Tattvapraṅkāśikā*); T. P. Ramachandran, *Some Distinctive Features of Dvaita*, *Indian Philosophical Annual* 7 (1971), 237–246; F. Tokarz, *Z filozofii indyjskiej. Kwestie wybrane*, I – Lb 1974, 1990², II – Lb 1985; S. R. Bhatt, *Studies in*

Rāmānuja V., ND 1975; R. Balasubramanian, *Advaita V.*, Madras 1976; T. P. Ramachandran, *Dvaita V.*, ND 1976; P. Hacker, *Kleine Schriften* (wyd. L. Schmithausen), Wie 1978; K. Rüping, *Studien zur Frühgeschichte der V. Philosophie*, Wie 1978; J. Grimes, *The Seven Great Untenables. Saptā-vidhā Anupapatti*, Delhi 1990; P. Sajdek, *Wedanta*, w: *Filozofia Wschodu*, Kr 2001, 115–152;

Paweł Sajdek